

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักนิติธรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน
 (Introduction to the Rule of Law and Its Pathway to Sustainable Development)

โดย ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์
 ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย

วันที่: วันพฤหัสบดีที่ 1 ธันวาคม 2559

เวลา: 17.30 – 19.30 น.

สถานที่: ชั้น 15 สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย อาคารจีพีเอฟ ถนนวิทยุ กรุงเทพฯ

คำกล่าวเปิดและแนะนำโครงการ โดย ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์กรมมหาชน) หรือ TIJ มีบทบาทในการเป็นสะพานเชื่อมนำเอาองค์ความรู้และมาตรฐานระหว่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยและในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งงานด้านหนึ่งที่ TIJ ให้ความสำคัญและผลักดันมาโดยตลอด คือ การส่งเสริมและผลักดันหลักนิติธรรม (Rule of Law) และวัฒนธรรมแห่งการรักษากฎหมาย (Culture of Lawfulness) ให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงในสังคมไทย

ในปี ค.ศ. 2000 เกือบทุกประเทศทั่วโลก ได้มารวมตัวกันในการประชุมสุดยอดแห่งสหประชาชาติขององค์การสหประชาชาติที่นครนิวยอร์ก โดยในการประชุมครั้งนั้น ผู้นำของแต่ละประเทศได้ร่วมตกลงกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาที่ทุกประเทศจะต้องบรรลุให้ได้ภายใน ค.ศ. 2015 ที่เรียกว่า “เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ” (Millennium Development Goals: MDGs) ขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อก้าวเข้าสู่ปี ค.ศ. 2015 มีหลายประเทศที่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาดังกล่าวได้ครบทุกเป้าหมาย สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เป็นเช่นนั้น คือ “การขาดหลักนิติธรรม”

บทเรียนที่เกิดขึ้นระหว่างการนำเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษไปปฏิบัตินั้น ได้นำมาสู่การกำหนดเป้าหมายขึ้นใหม่ภายใต้ชื่อว่า “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development Goals: SDGs) 17 เป้าหมายที่น่าสนใจ คือ ในเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนเป้าหมายที่ 16 การส่งเสริมให้สังคมมีความเป็นปึกติสุข ไม่แบ่งแยก เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีการเข้าถึงความยุติธรรมโดยถ้วนหน้า และสร้างให้เกิดสถาบันอันเป็นที่พึ่งของส่วนรวม มีประสิทธิผล และเป็นที่ยอมรับในทุกระดับนั้น มีเป้าหมายย่อยที่ 16.3 ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมนิติธรรมทั้งในระดับชาติและระหว่างประเทศ และสร้างหลักประกันว่าจะมีการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมแก่ทุกคน

(Promote the rule of law at the national and international levels and ensure equal access to justice for all)

พัฒนาการดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันสหประชาชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักนิติธรรมและได้ยอมรับหลักการดังกล่าวไว้อย่างเป็นรูปธรรมผ่านทางประเทศสมาชิกที่ได้ร่วมกันกำหนดให้หลักนิติธรรมเป็นเป้าหมายที่เปรียบเสมือนข้อตกลงร่วมกันที่ทุกประเทศจะผลักดันให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

หลักนิติธรรมกับการพัฒนานั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง จนอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาจะไปได้ไกล หากสังคมนั้นมีหลักนิติธรรมที่ดี ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม หากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมอ่อนแอ การพัฒนาสังคมหรือประเทศย่อมไม่สำเร็จ หรือหากคนในสังคมไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม สันติภาพก็จะไม่เกิดขึ้นในสังคมนั้น **จึงเห็นได้ว่า หลักนิติธรรมเป็นปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาในทุกเป้าหมายของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดให้หลักนิติธรรมเป็นเป้าหมายหนึ่งของการพัฒนาด้วย**

ถึงแม้ในปัจจุบันนิยามความหมายของหลักนิติธรรมจะมีหลายแนวคิดและยังคงมีการถกเถียงกันในแวดวงของนักวิชาการ แต่ในฐานะที่หลักนิติธรรมเป็นผลลัพธ์หนึ่งของการพัฒนา หลักนิติธรรมจำเป็นต้องสามารถวัดและประเมินได้ เพื่อให้เห็นแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา องค์กรหรือหน่วยงานระหว่างประเทศต่างก็มีความพยายามในการประเมินและชี้วัดหลักนิติธรรมในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่ง World Justice Project เป็นหนึ่งในองค์กรระหว่างประเทศที่สามารถประเมินและชี้วัดหลักนิติธรรมในความหมายที่ครอบคลุมมากที่สุดและมีจำนวนประเทศที่ถูกประเมินมากถึง 113 ประเทศ (ในปี พ.ศ. 2559)

ในที่นี้ ผมขอยกตัวอย่างปัจจัยประการหนึ่งที่ World Justice Project ใช้ประเมินเพื่อสะท้อนถึงความเข้มแข็งของหลักนิติธรรมในแต่ละประเทศ คือ “กระบวนการยุติธรรมทางอาญา” ในฐานะที่ผมเป็นนักปฏิรูปคนหนึ่ง ผมเห็นว่าประเทศไทยได้มีความพยายามในการปฏิรูปกฎหมายและปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมมาโดยตลอด ส่งผลให้ในปัจจุบันกฎหมายไทยไม่แพ้ชาติใดในโลก แต่อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปกลับไม่ประสบความสำเร็จ สาเหตุหลักเป็นเพราะเราตั้งโจทย์การปฏิรูปในขอบเขตที่แคบเกินไปและขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย ดังนั้น จึงถึงเวลาแล้วที่ต้องเปลี่ยนการตั้งเป้าหมายของการพัฒนาให้เกิดขึ้นจากมุมมองของผู้มีส่วนได้เสีย เพราะการพัฒนาหลักนิติธรรมให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องเป็นการมองแบบ Users-based Approach ที่คนในทุกภาคส่วนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องและช่วยกันผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

TIJ Executive Program on the Rule of Law & Development (RoLD) นี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มผู้บริหารและผู้นำรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพและมีบทบาทในการสร้างความเปลี่ยนแปลง (Change Makers for Betterment) มาร่วมกันสร้างองค์ความรู้และความเชื่อมโยงของหลักนิติธรรมและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยให้เวทีนี้เป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และวิธีคิดซึ่งกัน เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การร่วมกันสร้างสังคมที่ดีขึ้นต่อไปในอนาคต

.....